

NÅR FOLKET TAR MAKTEN

SPANIA 1936

AV EDDIE CONLON

Utgave 1, 2009
Utgitt av Motmakt
Først utgitt under tittelen:
The Spanish Civil War
Anarchism in Action

NÅR FOLKET TAR MAKTEN

Denne serien med hefter - som vi har valgt å kalle *Når folket tar makten* - handler om de glimtene i historien der de bestående maktstrukturene kolliderer og folket nettopp tar makten. Ikke i kraft av representanter, ledere eller andre autoriteter, men i kraft av seg selv: For eksempel tas arbeidsplassene over av de som jobber der, og sjefene avsettes. Behovet for å organisere ting på andre måter oppstår. For å møte utfordringen opprettes det direkte-demokratiske organer - lokalråd, arbeiderråd og soldatråd - der helt vanlige folk møtes på like vilkår for å skape sin nye, felles fremtid.

Det er ikke bare de konkrete maktstrukturene som utfordres, men også folks måte å tenke og handle på: folk myndiggjøres, tro på autoriteter brytes ned, felleskap oppstår og nye idéer revitaliserer samfunnet. Alt blir mulig: bare fantasien setter grenser.

Arbeiderrevolusjonene viser at folk selv kan definere hva som er mulig og ikke mulig. Som den russiske anarkisten Bakunin sa: "Det har alltid vært ved å strebe etter det umulige at mennesker har realisert og erkjent det mulige. De som 'forstandig' begrenset seg til det som syntes mulig, kom aldri videre".

Når folket tar makten gjenreiser slagordet som sto skrevet på Paris' gatevegger i '68: "Vær realistisk. Krev det umulige".

SPANIA 1936

Eddie Conlon

Forord

Sjekk historiebøkene du har tilgjengelig, som du måtte lese på skolen eller som du tilfeldigvis har plukket opp. Du finner sannsynligvis ganske lite om den spanske borgerkrigen. Kanskje et par setninger om at det var en republikk der som dessverre ble kuppet av fascister. Kanskje. Under borgerkrigen og den sosiale revolusjonen som foregikk i de årene klarte helt vanlige folk å ta kontroll over sine egne arbeidsplasser, nabolag, og tilværelse, og man så kimen til et helt nytt type samfunn.

”Det var første gangen i mitt liv at jeg hadde sett et samfunn hvor folk flest faktisk styrte. Nærmest alle bygninger var tatt over av arbeidsfolk og dekket i røde og sorte flagg... Alle butikker og kafeer... og skopusserne var kollektivisert. Kelnere og butikkmedarbeidere så deg i øynene og behandlet deg som likeverdig. Underdanig språk var avskaffet, alle sa [du] isteden for [De] ... I barbersalongene hang det skilt som høyverdig forklarte at barberere ikke var slaver lenger...”
- George Orwell, *Homage to Catalonia*, beskriver Barcelona i 1936.

Utviklingen av et virkelig, folkelig, økonomisk og politisk demokrati i deler av Spania i disse årene er i virkeligheten et veldig viktig kapittel i verdenshistorien, som viser at folk hverken trenger bedrevitende politikere eller nedlatende sjefer som støtter seg på makt og tvang for å bygge et rettferdig og varmt samfunn. Den spanske revolusjonen var, midt i all grusomheten og krigshandlingene, et lite vindu til en annen verden, hvor mennesker omgås som likeverdige.

Det at disse tingene skjedde er ikke under tvil; millioner av mennesker opplevde dem jo, det er skrevet bøker i lange baner og forskere har jobbet hardt for å dokumentere det som skjedde. Det har rett og

slett ikke blitt ansett som særlig viktig i det 20. århundrets fortelling om dramatiske kamper mellom stormakter og totalitære ideologier at vanlig folk selv kjempet fram rettferdige alternativer til den typen maktmisbruk som politikere, sjefer, og andre maktmennesker hevder er uunngåelig i et menneskelig samfunn .

Dette heftet er er på ingen måte en fullkommen oversikt over den spanske borgerkrigen. Dette var en uhyre kompleks historisk hendelse, og å skape en fullstendig oversikt ville vært en oppgave som et lite hefte ikke kan håpe å begynne på. Dette hefte er presentert for å gi norske lesere et lite innsyn i det som hendte i Catalonia i 1936, en liten introduksjon til et viktig kapittel i anarkismens historie og et lite vindu til denne andre verdenen.

Heftet er oversatt fra et hefte av Eddie Conlon, utgitt av Worker Solidarity Movement i Irland, med enkelte endringer.

I - Opprør og motstand

På 1930-tallet var Europa i en av sine verste nedgangstider noensinne. Da Wall Street-krasjet kom i 1931 ble ringvirkningene følt overalt, og Spania var ikke noe unntak.

I 1936 sto arbeidsløsheten over 30% i flere områder og byer. Av en arbeidende befolkning på tre millioner, var en million arbeidsledig. På den tiden hadde man ikke noe sosialhjelp og med priser som økte med 80% var det veldig vanskelige tider for mange.

Jord

Etter europeisk standard var Spania et ganske bakstreversk land. Det var ganske lite industriell utvikling og 52% av befolkningen jobbet innen jordbruket. Jordbruksprodukter utgjorde mellom halvparten og tre fjerdedeler av eksporten.

Eiendomsfordelingen var en av de verste i hele Europa: hele 67% av produktiv jord ble kontrollert av 2% av landeiere, og i 1936 eide 10 000 landeiere halvparten av landets territorium. Resten var eid av små og mellomstore bønder. Disse mellomstore eide også store landområder og utnyttet arbeidskraften til småbønder og jordløse.

Resten av jorda var eid av småbønder. Det var omtrent 5 millioner av disse. Noen av dem eide egen jord men nesten alle var avhengig av å selge sitt arbeid som dagsarbeidere for småpenger.

Sosiale og økonomiske forhold

Spanias fremgangsperiode hadde vært under den første verdenskrig (1914-1918), da Spania holdt seg nøytral. Økningen i eksport av jordbruksvarer førte til økonomisk vekst og noe industrialisering, hovedsakelig nord og øst i landet. Etter krigen stanset veksten opp da Frankrike og Storbritannia gjenreiste handelsbarrierer mot spanske varer.

Mens boomen varte var det i hovedsak jordeierne som høstet fordelene. Da tider ble harde var det imidlertid stort sett de fattige som led. Forholdene i Spania på 1930-tallet var sammenlignbare med det man i dag kaller "den tredje verden"; det var helt vanlig med ekstrem hungersnød mellom innhøstingene.

Som nevnt foregikk mesteparten av industrialiseringa nord og øst i landet, mer bestemt området Catalonia. Catalonia, og spesielt regionens hovedstad Barcelona, ble Spanias industrielle sentrum, med 70% av all industrien og 50% av alle industriarbeidere. Mange bønder reiste fra landsbygda for å finne arbeid, noe som forverret arbeidsledigheten i nedgangstiden ytterligere.

Utenom landeierne og de nye industriherrene utgjorde også kirken og militæret viktige maktsentrum. Det var omtrent 25 000 sogneprester og 70 000 medlemmer i diverse religiøse ordener, flere en det var elever i videregående skoler. Jesuitter (en religiøs orden) eide 30% av landets rikdom. Mens flere millioner (opp mot 40%) var analfabeter preiket kirken om mirakler og statuer som gråt tårer av blod. Kirken brukte sin posisjon aktivt for å støtte landeierne og sjefene. Kirken var veldig populær blant folk flest.

Hæren var berømt for å ha en høy andel offiserer; det var en offiser

for hver sjettede soldat. Offiserkassen var en levning etter monarkiet (som var avvirket i 1931) og hadde ansvar for forvaltningen av Spanias koloniale besittelser og mye av selve landet. De var rekruttert fra overklassen og hadde familie- og vennskapsbånd og sosiale forpliktelser som knyttet dem tett til industriherrene og landeierne

Republikken

Den spanske republikken ble født i 1931, etter årevis med diktatur. De spanske bøndene og arbeiderne håpet at landet nå kunne moderniseres og at levestandarden deres ville forbedre seg.

Republikken levde ikke akkurat opp til forventningene folk flest hadde: Det nystiftede Institutt for Jordbruksreform (som skulle omfordele jord) tilsto at deres reformer ville ta et århundre å gjennomføre.

Den sosialdemokratiske koalisjonen som ble innsatt i 1931 gjorde lite for å forbedre forholdene for folk flest. Arbeidsledigheten var fortsatt skyhøy, og arbeideraktivister, spesielt de fra CNT, ble fortsatt forfulgt og fengslet. I 1933 var det 9 000 politiske fanger. Myndighetene turte ikke konfrontere kirke-, militær-, og pengemakten, eller motsi det lille mindretallet som kontrollerte landets rikdom og hadde den virkelige makten i landet. I 1933 tapte venstresiden valget og ble erstattet av en høyrekoalisjon.

Dette markerte begynnelsen av El Bienno Negro, de to mørke årene. Høyresiden gikk på offensiven. Pengemakten hadde gjenerobret statsmakten og brukte den fullt ut for å knuse motstand fra bønder og arbeidere. De var fast bestemt på å beskytte deres privilegier mot alle som protesterte.

Opprør og motstand

Det ble ikke akseptert i det stille. CNT organiserte seg så godt de kunne for å motstå myndighetene. Et opprør ble organisert i Catalonia i desember, litt etter regjeringsskiftet. Det ble slått ned innen ti dager. Året etter organisert CNT og UGT ett opprør sammen, i gruveregionen Asturias. Arbeidsplassene ble okkuperte og fagforeningsmedlemmer tok opp våpen mot statsmakten. Dessverre var de isolert fra resten av landet. Etter at kampene døde ut henrettet myndighetene ytterligere 3000 aktivister.

Delvis på grunn av denne uroen måtte regjeringen gå av. Antallet politiske fanger hadde vokst til 30 000, og det ble gjennomført et nytt valg i Februar 1936. Dette valget ble vunnet av Folkefronten, en koalisjon av sosialdemokrater, tilhengere av republikken, og stalinister organisert i kommunistpartiet. En av grunnene til seieren var at CNT ikke agiterte for valgboikott blant arbeidsfolk. Dette pleide CNT alltid å gjøre, siden de mente at valg var svindel, at man valgte hvem som skulle styre en heller en at man fikk mulighet til å være med å bestemme selv. CNT argumenterte for at arbeidere skulle forandre samfunnet gjennom aksjoner på arbeidsplassen heller enn å stemme. I dette valget bestemte CNT å ikke ta stilling. Folkefronten hadde lovet å løslate alle politiske fanger, og dette var en veldig viktig sak for mange av medlemmene.

Folket ventet ikke på et offisielt amnesti; rett etter valget satte de i gang og frigjorde fangene selv. Valget ble en pådriver for store folkelig rørelser. Folk hadde stemt for forandring av den politiske kursen, og hvis regjeringen ikke leverte så skulle de gjøre det selv.

Mellom valget i februar og fascistoppøret i juli var det 113 generalstreiker, 228 mindre streiker, 145 bombeangrep, 269

dødsfall, 1 287 sårede, 215 overfall og 160 kirkebranner. Dette var selvfølgelig ikke en del Folkefrontens forsiktige og utvannede program. Programmet hadde ikke den hensikte å virkelig rokke ved samfunnets grunnleggende urettferdighet eller elitens voldsomme privilegier, men heller å demme opp rundt høyrebølgen. Allikevel ble mange sosialister aktive i CNTs kamp for å kjempe mot myndighetenes passivitet.

På den 13. juni streiket 30 000 asturianske gruvearbeidere. Den 19. juni streiket ytterligere 90 000 gruvearbeidere i hele landet. Alle større byer organiserte generalstreiker og innen begynnelsen av juli var det over en million mennesker i streik. Kravene var ikke bare økonomiske men også politiske. Myndighetene gjorde det de kunne for å få kontroll over situasjonen, og kommunistpartiet fordømte streikerne, fordi de brakte arbeiderne i konflikt med regjeringen, som svarte på arbeidernes krav med å fylle fengslene og stenge kontorene til CNT.

Kupp

I likehet med alle andre desperate makthavere, bestemte den spanske eliten at selv begrenset demokrati hadde skapt store problemer for dem og måtte avskaffes. De folkelige organisasjonene måtte knuses.

For sjefer er profitt og makt alltid viktigere en demokrati, deres posisjon er jo helt avhengig av dette. På samme måte som i Tyskland og Italia, ble krefter på det ekstreme høyre satt inn for å angripe og ødelegge den organiserte arbeiderklassen. Ikke alle i middel- og overklassen støttet fascistene, men frykten for å miste sine privilegier betydde til syvende og sist at de fleste aksepterte dem.

Selve kuppet ble lansert den 17. juli. Første skritt var at General

Franco og hans hær overtok kontroll over Marokko. Det ble utstedt et "radikalt manifest", som en radiooperatør i Spania fanget opp og videresendte til ministeren for marinen. Nyheter om kuppet ble holdt hemmelig inntil kvelden av den 18. Myndighetene prøvde da å overtale befolkningen at de hadde kontroll over situasjonen. I virkeligheten arrangerte de sin egen avgang; på den 18. avsto regjeringen fra makten og en høyremann, Borrios, ble statsminister.

Kuppet ble stanset av aksjoner organisert av arbeidere. Fascistene gjorde litt framgang i områder av landet hvor regjeringens apati hadde vanskeliggjort folkelig motstand, eller hvor folk ikke var godt nok organisert til å foreta seg noe på egen hånd. Men i Katalonia, og spesielt Barcelona, var motstanden stor og umiddelbar. Det ble erklært generalstreik og arbeiderne stormet hærens posisjoner, i mange tilfeller hjulpet av sympatiserende soldater. Arbeiderne reiste barrikader og innen noen timer var kuppet i Barcelona slått ned. Våpen ble overtatt og bevæpnede arbeidere dro ut til andre områder for å motstå kuppet der. Madrid ble reddet da arbeiderne der hørte om hva som skjedde i Barcelona, og stormet Montana kasernen, hærens hovedkvarter i byen.

I Valencia varte beleiringen av kasernen i to uker. Myndighetene nektet å bevæpne arbeiderne og kasernen falt ikke før arbeiderne fikk tilsendt våpen fra sine kamerater i Barcelona og Madrid. I Asturias ble kuppemakerne slått ned etter lange kamper. Etter kampene organiserte man en kolonne på 5000 arbeidere bevæpnet med dynamitt som marsjerte mot Madrid.

Gjennom hele landet tok vanlig folk initiativ og stanset fascistenes fremgang. I noen områder, for eksempel Saragossa, vant fascistene allikevel frem. Juan Lopez, en viktig CNT aktivist forklarte dette med

at ” [man] tapte alt for mye tid i forhandlinger med myndighetene, vi trodde til og med på løftene deres”.

Den spanske republikken ble altså ”reddet” gjennom aksjoner gjennomført av folket selv. CNT kjempet ikke alene; medlemmer av UGT og POUM var også aktive i kampene. For disse arbeiderne var det ikke bare snakk om e krig mot fascismen, men begynnelsen av en revolusjon. Arbeidermilitser ble etablert uavhengig av staten. Arbeidsplasser som ble forlatt av sjefene ble tatt over av arbeiderne, og bønder tok over land på bygda. Anarkistene hadde nå muligheten til å sette sine ideer ut i praksis.

II - Anarkisme i aksjon

Anarkisme er et veldig misforstått sett med idéer. Det framstilles hele tiden som kaos og vold. Dette er slett ikke tilfelle. Anarkister kjemper for et klasseløst samfunn. De motsetter seg kapitalismen fordi det er et system som setter profitt til en liten gjeng med sjefer over ønskene og behovene til det store flertall av mennesker. Det er et system som baserer seg på utnyttningen av arbeidere, et system som uunngåelig skaper fattigdom, sult, og krig. Anarkister motsetter seg autoritet i den forstand at de bestrider ethvert lite mindretalls "rett" til å herske over andre. De motsetter seg staten, (altså regjeringen, politiet, hæren, rettsvesenet) som en institusjon som er til kun for å vedlikeholde makten til et mindretall over et flertall.

Anarkister tror på klassekamp, at sjefer og arbeidere har motstridende interesser og at arbeidere bør organisere seg og ta over samfunnet. Vanlig arbeidere er fullt i stand til å styre seg selv. Dette kan gjøres gjennom et system av råd som fungerer direkte-demokratisk, som hadde vært betydelig mer rettferdig, rasjonelt, og effektivt en det systemet vi har i dag. Anarkister tror sterkt på enkeltmenneskets rettigheter og motsetter seg all undertrykking basert på kjønn, etnisitet, eller seksuell legning. Den eneste begrensingen på et menneskes frihet er et annet menneskes frihet.

Anarkister har alltid vært imot byggingen av byråkratisk statskapitalisme (såkalt "kommunisme") i Russland og andre land. I utgangspunktet støttet anarkister den russiske revolusjonen men ikke bolsjevikenes forsøk på å ta makten selv og skape et partidiktatur. Anarkister mener at måten man organiserer seg på bør reflektere det samfunnet man ønsker seg. Små grupperinger kan ikke frigjøre arbeiderklassen, arbeiderklassen må frigjøre seg selv. Demokrati og ansvarliggjøring er anarkistiske organisasjoners kjerne. Direkte aksjon er metoden. Istedent

for å støtte seg på små grupper, mener de at arbeidere selv har makten til å forandre verden og bygge et nytt samfunn. Denne makten ligger i at de kan organisere seg på arbeidsplassen, en makt som kan brukes til å vinne krav om bedre forhold her og nå, men på lang sikt også til å styrte kapitalismen og bygge et nytt samfunn. Denne ideen er helt sentral i anarkismen. Anarkister ønsker ikke bare folkelig kontroll over industrien, men et samfunn hvor alle autoritære forhold er avskaffet og mennesker ikke underkaster seg andre.

Anarkismen, syndikalismen og CNT

Anarkismen hadde (og har fortsatt) en lang tradisjon i Spania. På midten av 1800-tallet ble anarkismen brakt til Spania av Fanelli, en italiensk kamerat av Bakunin, en av de viktigste figurene i den moderne anarkismen. En spansk avdeling av den første Internasjonale ble etablert, der de fleste støttet anarkismen.

Anarkismen utviklet seg raskt takket være de harde økonomiske forholdene som arbeiderne og bøndene slet under. Syndikalismen og anarkosyndikalismen (militant og radikal fagforeningsaktivitet) ble raskt utbredt blant arbeidere som en reaksjon mot den etablerte fagbevegelsens manglende vilje til å kjempe aktivt for deres rettigheter. I 1911 ble CNT, en syndikalistisk fagforening, stiftet. Dette var et forsøk på å knytte bånd mellom anarkistbevegelsen og arbeiderne på gulvet. Den grunnleggende tanken var at alle arbeidere burde være organisert i en stor forening. Alle arbeidere på en arbeidsplass kunne organiseres sammen, og sammenslutte seg med andre foreninger i området for å skape en lokal forening. Denne kunne så sende delegater til regionale foreninger som igjen kunne sammenslutes i en nasjonal forening. Alle delegater skulle stemmes på og skulle kunne tilbakekalles. De fikk et klart mandat og om de brøt med dette ville de erstattes av nye delegater.

Man gjorde så godt man kunne for å unngå utviklingen av et byråkrati med fulltidsansatte funksjonærer. Det var kun en fulltidsfunksjonær i hele CNT. Foreningens arbeid ble gjort under arbeidstiden der det var mulig, eller etter jobben. Dermed hold funksjonærene kontakt med arbeiderne som de representerte. Skepsis mot byråkrati gjorde det vanskelig å bygge nasjonale foreninger var vanskelig og aldri helt fullbyrdet.

Syndikalister var forskjellige fra andre i arbeiderbevegelsen i at de mente at arbeiderforeninger ikke bare kunne hjelpe arbeideren med å vinne reformer, men kunne brukes for å avskaffe det kapitalistiske systemet i sin helhet. De mente at grunnen til at flere arbeidere ikke var revolusjonære var fordi de etablerte, byråkratiske fagforeningene i stor grad passiviserte og umyndiggjorde de aller fleste medlemmene deres. Syndikalistenes alternativ var å organisere alle arbeidere i en stor, demokratisk forening og forberede en generalstreik.

CNT vokste raskt etter stiftelsen, og ved krigens utbrudd hadde den to millioner medlemmer. De sto sterkest i Catalonia og Andalucía, men også i Galicia, Asturias, Levant, Saragossa, og Madrid. De var mest populære blant arbeidere i tekstilindustrien, byggebransjen, trevirke og blant jordbrukarbeidere. Budskapet om sosial revolusjon betydde at CNT ble angrepet under halvdiktaturet som styrte Spania fram til 1931, men også etterpå under de ”reformorienterte” regjeringene som kom etter, inkludert Folkefront regjeringen.

Apolitisk

CNT var ikke en revolusjonær politisk organisasjon. Det var en industriell arbeiderforening. CNT insisterte konsekvent på sin ikke-politiske karakter og argumenterte at det eneste som var nødvendig for å gjennomføre en revolusjon var for arbeiderne å ta

over fabrikkene og jorda. Dermed ville alle andre maktinstitusjoner også falle. De mente ikke at arbeiderklassen behøvde å ta politisk makt på noen måte.

Som en arbeiderforening organiserte CNT arbeidere helt uavhengig av deres politiske meninger. Mange ble medlemmer fordi CNT var mest militant og faktisk vant fram ofte, ikke fordi de var anarkister. Under selve borgerkrigen doblet medlemsantallet (dette skjedde også i andre arbeiderforeninger, for eksempel UGT), delvis fordi mange arbeidere følte seg forpliktet til å organisere seg.

CNT var altså åpent for alle, også de som ikke var anarkister. Det var flere interne krangler, og noen argumenterte for en mindre radikal politikk. Som svar på dette stiftet man FAI (Iberiske Anarkisters Føderasjon) i 1927. Denne var basert på små, lokale grupper og var ikke en organisasjon som sådan. Hensikten var å argumentere for anarkistisk politikk innad i CNT. Gruppe var vellykket og flere FAI medlemmer ble viktige skikkelser i CNT. Andre anarkistiske organisasjoner var FIJL (FAIs ungdomsorganisasjon) og Mujeres Libres (Frie Kvinner, en uavhengig anarkafeministisk organisasjon)

Den raske responsen mot Francos kupp hadde utvilsomt mye å gjøre med det at CNT og anarkistiske ideer hadde så stor støtte i befolkningen. Folk ventet ikke på at regjeringen skulle redde dem, de tok selv kontroll over situasjonen og forsvarte seg selv uten å nøle. Anarkismens innflytelse ser man i den spontane organiseringen av militser og kollektiviseringen og demokratiseringen av industri og jordbruk.

Militser

Situasjonen i regjeringen var ganske uvanlig etter at støvet hadde lagt

seg i etterkant av den 19. juni. Selv om regjeringen fortsatt eksisterte hadde den nærmest ingen mulighet til å utøve sin autoritet. Hæren og store deler av politistyrken hadde prøvd å kuppe den med makt. Der opprøret hadde blitt slått ned var hæren og politiet avskaffet og arbeiderne selv bevæpnet. Arbeiderforeningene og de venstreradikale organiserte de bevæpnede arbeiderne i militser, som ble enheter i en revolusjonær armé. Ti dager etter kuppet var det 18 000 arbeidere i militsen i Catalonia, de aller fleste av dem CNT-medlemmer. I hele landet stod 150 000 frivillige klare til å kjempe der det var nødvendig.

Dette var ingen vanlig hær. Det var ingen uniformer (utenom skjert som visste hvilken arbeiderforening man tilhørte) eller offiserer med spesielle privilegier. Det var en revolusjonær hær og dette var gjenspeilet i prinsippene som styrte den. Det var begynnelsen på et virkelig demokrati.

Militsene var organiserte inn i grupper av ti, som valgte en delegat. Ti grupper sluttet seg sammen i en "century", som igjen valgte en delegat. Flere "centuries" ble organisert i kolonner, som ble styrt av en komité av delegater. Denne komiteen var valgt av soldatene og sto til ansvar ovenfor dem. Det var gjerne også tidligere offiserer og artillerieksperter tilknyttet kolonnen som rådgivere, men disse fikk ingen makt over soldatene.

Arbeidere ble med i militsen fordi de ønsket det, og fordi de forsto hvor viktig det var å forsvare seg mot fascistene. De aksepterte disiplin ikke fordi de ble tvunget til det, men fordi de forsto at militære operasjoner forutsetter samhandling og koordinasjon. Medlemmene av militsene aksepterte ordre fordi de stolte på de som ga dem. Militser var tilknyttet organisasjoner og hadde ofte egne aviser. De var politiske organisasjoner som forsto den bredere

sammenhengen mellom politikk, krigen og samfunnet de ønsket å skape.

Militsene som ble stiftet i Barcelona marsjerte øyeblikkelig til Aragon, der den regionale hovedstaden, Saragossa, var blitt inntatt av fascister. Framstøttet ble ledet av Duruttikolonnen, oppkalt etter en berømt CNT aktivist, og frigjorde landsbyer langs veien. Målet for å frigjøre Saragossa, som bandt Catalonia sammen med Spanias andre viktige industriområde, Euskadi (Baskerland). Euskadi var ikke bare en viktig kilde for råvarer, men det var også mye tung industri og våpenfabrikker der.

Duruttikolonnen visste hvordan man bekjempet fascismen. De forsto at en borgerkrig også er en politisk konflikt. I takt med deres militære seire oppfordret de bøndene til å ta over jordområder og kollektivisere dem. Kolonnen forsvarte bøndene slik at disse tiltakene kunne gjennomføres. Bøndene hjalp også arbeidersoldatene med forsyninger av mat, og ble i mange tilfeller med i militsen. Durutti måtte faktisk frårade mange fra å bli med for å unngå at områder ble avbefolket.

Tilbakegang og vanskeligheter

Til tross for en rekke framskritt i krigen i Aragon, var det også en del tap i andre områder. Saragossa ble ikke inntatt og krigen stagnerte in i en lang front over Aragon. Stalinister hevdet at arbeiderne var udisiplinerte og nektet å adlyde ordre. De anklaget anarkistene for å være uvillige til å samarbeide for å slå tilbake fascistene.

Dette var imidlertid slett ikke tilfellet. Anarkistene oppfordret konsekvent til samarbeid, felles front, og til og med en felles kommando. Men de forlangte også at hæren skulle forbli demokratisk

og arbeiderstyrt. De mente ikke at felles front og kommando forutsatte at man gikk tilbake til det gamle offiserfelde.

Det største problemet for militsene var mangel på våpen. Våpenindustrien var avskåret og arbeiderne i Barcelona improviserte så godt de kunne. Våpen ble produsert og transportert til fronten men dette var langt fra nok. George Orwell (som kjempet med POUM-militsen) beskrev situasjonen slik:

”[Infanteriet] var dårligere utrustet enn offisertrainingskorpset på en britisk skole, med utslitte Mauseerrifler som låste seg etter fem skudd; ett maskingevær per femti men, en pistol per 30 menn.. Disse våpnene, som er veldig nødvendig i et skyttergravskrig, ble ikke delt ut av regjeringen... En regjering som sender gutter på femten til fronten med førti år gamle gevær mens den holder sine beste våpen og sterkeste menn bakerst er åpenbart mer engstelig for revolusjon enn for fascister.”

Orwell hadde absolutt rett. Et forbud mot salg av våpen til begge sider av borgerkrigen ble satt inn av Storbritannia, men ikke før midten av August. Regjeringen, med 600 000 000 dollar i gull til disposisjon, kunne ha skaffet våpen. Etter hvert ble dette gullet sendt til Moskva i bytte mot våpen. Når våpnene ankom var det en motvilje mot å dele disse ut til den anarkistkontrollerte Aragonfronten. Våpen som ankom ble kun delt ut til stalinistkontrollerte enheter. Et medlem av forsvarsdepartementet observerte at våpnene

”Ikke ble gitt ut i like antall, men med en markant preferanse for enheter i det Femte Regiment [en stalinistisk enhet].”

Den Catalanske våpenindustrien, som var avhengig av sentrale myndigheter for støtte, måtte gi fra seg det de produserte til mottakere valgt av regjeringen. Å holde tilbake våpen var en sentral del av å undergrave CNT for å etablere en formell hær, noe vi kommer tilbake til senere.

Det var ikke bare Aragonfronten som led under mangel på våpen. Irun falt på grunn av manglende støtte. Arbeiderne i Irun kjempet ifølge en journalist ”ned til den siste kulen. Når de slapp opp for kuler kastet de dynamitt. Når den også tok slutt stormet de framover tomhendt, og ble slaktet av den seksti ganger så tallrike fienden”.

I Asturias var arbeiderne fastlåst i et forsøk på å ta Oviedo med lite annet en rifler og hjemmelagde dynamittbomber. De ba om støtte fra fly og artilleri, men myndigheten nektet. Myndighetens frykt for revolusjonære arbeidere overveide deres frykt for fascismen.

Det er en utbredt løgn at militsene, angivelig udisiplinerte og ute av kontroll, var ansvarlig for Francos seier. Alle observatører som så militsene i kamp roste dem i skyene for deres tapperhet og heroisme. Regjeringen, derimot, gjorde et bevisst valg om å nekte de revolusjonære arbeiderne våpen. Den hadde bestemt seg for å nedkjempe revolusjonen heller enn å nedkjempe fascismen.

Barcelona, 19. juli 1936 : Folkemilitsene har slått tilbake facistene.

Toledo, 1936: Militis fra CNT. (Foto: Augustín Centelles)

"De bryter ikke gjennom! Vi bryter gjennom!" (Av John Heartfield)

III - Kontrarevolusjon

Framgangsmåten til PCE og PSUC var mer av hensyn til Stalins interesser enn de til den spanske arbeiderklassen. De insisterte på at det slett ikke foregikk noen revolusjon, og motarbeidet den så godt de kunne. Deres mål var å gjenopprette det liberale demokratiet. For å finne ut hvorfor de hadde denne holdningen må man se utenfor Spanias grenser.

Stalin

Stalins hovedprioritet var å forsvare "sosialismen" i Sovjetunionen. Arbeiderklassen i Europa (og for øvrig hele verden) var ikke like viktige som interessene til det styrende byråkratiet i Russland. Og disse følte seg veldig truet på 1930-tallet. Hitler hadde kommet til makten i Tyskland i 1933 og forholdet mellom de to landene var kjølig (til tross for at de hadde forhandlet fram en fredsavtale).

Stalin fryktet at Frankrike og England skulle lage en avtale med Hitler og la Tyskland og Sovjetunionen slite seg ut i en krig mot hverandre, for deretter og ta kontroll over Europa. For å unngå dette tegnet Stalin en avtale med Frankrike i 1935. Avtalen innebærte ikke et løfte om å yte militærhjelp. Franskmennene var mest interessert i å svekke forholdet mellom Sovjetunionen og Tyskland, og samtidig få det franske kommunistpartiet til å droppe sin motstand mot den regjeringens forsvarsprogram.

For Stalin var det veldig viktig å unngå at Frankrike og England kom på god fot med Tyskland. For å påse at avtalen med Frankrike ble fulgt opp, og for å forhandle fram lignende avtaler i andre Europeiske land, bestemte den Tredje Internasjonale (et internasjonalt organ

som samlet kommunistpartiene under russisk ledelse) seg for å få valgt inn vennligsinnede regjeringer i Europa gjennom den såkalte "Folkefront"-strategien.

Folkefrontene

Det umiddelbare målet med denne politikken var å få med middelklassen og moderate politikere inn i brede anti-fascistiske allianser. For å oppnå dette tonet kommunistpartiene ned den revolusjonære politikken. Kampen skulle handle om å verne om det borgerlige demokrati, og får å tiltrekke seg de moderate partiene skulle man ikke ta radikale standpunkt.

Denne strategien viste seg å være veldig effektiv; tidlig i 1936 ble Folkefrontregjeringer dannet i både Frankrike og Spania, med veldige moderate programmer. I Spania droppet man et forslag fra sosialistene om å nasjonalisere all jord på grunn av press fra republikanere. I Spania bestod folkefronten av det Republikanske Parti, Republikanske Union, PSOE, POUM, et syndikalistparti, baskiske og katalanske nasjonalister (som følte at deres regionale autonomi var truet av høyresiden) og, selvfølgelig, kommunistpartiet PCE.

Da borgerkrigen brøt ut var Stalins instruksjoner klare: kommunistene skulle fokusere på å få sympati fra Frankrike og England for å få dem til å intervensere i krigen, til tross for avtalen de hadde underskrevet i 1936 for ikke å gjøre det. Stalin håpet at hvis Frankrike og England ble involvert, skulle krigen utvikle seg til en mye større konflikt og framtinge en konfrontasjon med fascismen (Tyskland og Italia bisto fascistene allerede med militærstøtte). Stalin regnet med at en slik krig (som han håpet han kunne holde Russland utenfor) skulle

slite ut de andre stormaktene slik at den russiske eliten kunne utvide sin makt over Europa. Derfor skulle de revolusjonære aspektene ved borgerkrigen benektes og kampen skulle framstilles som et forsvar av det borgerlige demokratiet. I utgangspunktet snakket stalinistene om å lage revolusjon etter at fascismen var nedkjempet, men etter hvert droppet de også dette.

Stalinistenes ideer om sosialisme var for øvrig helt forskjellige fra anarkistenes. Der anarkister vil at samfunn skal styres av folket gjennom demokratiske råd, hevder stalinister at staten, som styres av partiet, skal eie produksjonsmiddele og styre samfunnet. Selv om stalinistene hadde bestemt seg for å lage revolusjon hadde det bare medført at en ny elite av funksjonærer, byråkrater, og partipamper skulle utbytte arbeiderne. Hvis stalinistene hadde bestemt seg for å slåss for denne slags "sosialisme" hadde de uansett kommet i konflikt med anarkistene og andre sosialister.

Strategien om å fri til Frankrike og England var dømt til å mislykkes. Ikke bare var disse landene ikke forberedt militært til å intervenser i Spania, men de var fast bestemt på å unngå å bli dratt i en krig med fascismen siden de fryktet at Russlands posisjon ville bli styrket.

Republikkens marine, som i utgangspunktet hadde stor framgang mot fascistenes baser i Marokko, måtte innskrenke sine aktiviteter for ikke å sjenere franske interesser i Marokko. På samme måte nektet republikken å gi Marokko selvstendighet, noe som hadde svekket Franco enormt. Hadde de gitt Marokko selvstendighet, hadde det satt et farlig eksempel for Frankrike og Englands koloniale besittelser.

Det at det hadde brutt ut revolusjon i store deler av Spania var altså ganske flaut for kommunistpartiet. Kollektiviseringene skremte

middelklassen. De mulighetene som eksisterte for å få Frankrike og England med i krigen var betydelig svekket: det var tilnærmet umulig å overtale dem til å intervensere for å støtte revolusjonære. Revolusjonen måtte altså gjemmes bort eller bekjempes om nødvendig.

Kommunistpartiets vekst

Da krigen brøt ut hadde kommunistpartiet 40 000 medlemmer. Hvordan klarte et såpass marginalt parti å ha så stor innflytelse?

Kommunisten fokuserte på å ekspandere i Catalonia, siden dette var det mest revolusjonære område. Middelklassen i disse områdene var vettskremte over det som foregikk, og kommunistene spilte på denne frykten. Flere og flere butikker og administrative posisjoner forsvant mens arbeiderrådene tok over produksjonen. Middelklassen stolte ikke lenger på de tradisjonelle partiene sine. Kommunistpartiet, derimot, virket som om de tok vern av eiendomsretten på alvor, og, ifølge en kommunist:

”... overalt så jeg at våre plakater og løpesedler oppfordret butikkeiere til medlemskap med et løfte om full vern av privat eiendomsrett”.

Medlemskapet i kommunistpartiet vokste raskt. Etter et par måneder med krig hadde 76 700 bønder og 15 485 urbane middelklassefolk meldt seg inn. Innflytelsen som kommunistpartiet hadde på disse lagene i samfunnet var utbredt, da mange tusener til identifiserte seg som kommunister. Kommunistene organiserte en egen forening for å beskytte interessene deres, kalt CEPIC. Ifølge Solidaridad Obrero, avisen til CNT, kommenterte at noen av medlemmene i CEPIC var ”umedgjørlige arbeidsgivere, innbitte motstandere av arbeiderbevegelsen”. Innen marsj 1937 hadde partiet 250 000 medlemmer.

Kommunistpartiet organiserte også på andre måter. De slo seg sammen med catalanske sosialister for å stifte PSUC, og fikk dermed kontroll over det catalanske UGT. Mange medlemmer av sosialistpartiet gikk over til kommunistpartiet. En del sosialister var enige i kommunistenes premiss om at seier i krigen var det aller viktigste, og dermed var det å sikre støtte fra Frankrike og England prioritert nummer en. Kommunistpartiet klarte å vokse på bekostning av sosialistene fordi de hadde et sterkere partiapparat, og mange ble overbevist av kommunistenes sofistikerte propaganda og deres energi. Kommunistene klarte også å sikre seg kontroll over JSU (sosialistenes ungdomsorganisasjon) etter at flere sentrale medlemmer gikk over til dem.

Kontrarevolusjonen kom ikke bare som følge av kommunistpartiets aktiviteter og politikk. Republikanerne og sosialistene var i enig med dem om mye. Republikanerne, som manglet oppslutning blant folket, holdt seg i bakgrunnen og lot kommunistene ta seg av arbeidet med å motsette seg revolusjonen og verne om middelklassen. Da Largo Caballero, en tidligere venstresosialist og leder i UGT, ble statsminister i August, sa han "det er nødvendig å ofre den revolusjonære retorikken for å vinne vennskapet til de demokratiske krefter" og "den spanske regjeringen kjemper ikke for sosialisme men for demokrati og grunnloven". Caballero var selv tilbakeholden ovenfor kommunistene, men mange av hans partifeller støttet linjen deres fullt ut.

Det bør også nevnes at CNTs deltagelse i regjeringen bidro til å styrke kontrarevolusjonen. De ble med i den catalanske regjeringen i august (Catalonia var til en stor grad selvstyrt), og den nasjonale regjeringen i november 1936. Dette tas opp nærmere i det siste kapittelet, men i mellomtiden er det verdt å huske at CNTs deltagelse ga regjeringen mer troverdighet blant folket, og overbeviste mange

om at regjeringen var verdt å forsvare.

Russiske våpen

Kommunistpartiet var allikevel drivkraften bak kontrarevolusjonen, og var de som insisterte mest på dens nødvendighet. De sikret sin posisjon og muliggjorde kontrarevolusjonen fordi Russland var det eneste landet som ga republikken betydelig militærstøtte (Mexico var det eneste andre landet som hjalp republikken, men kun med små mengder våpen). Russerne forsynte republikken med både våpen og militære rådgivere og teknikere som etter hvert tok over styringen av krigen.

Stalinister hevder at Russland ga denne støtten helt fra begynnelsen av, men de første våpnene ankom ikke før oktober, ettersom Russland hadde signert den samme avtalen som Frankrike og England om å ikke aktivt intervensere i krigen. Frykten for at italienske og tyske våpen skulle gi opprørene en avgjørende fordel tvang Stalin til å handle. I utgangspunktet var støtten liten og hemmelig; Stalin var redd for å fremprovosere en krig med Italia og Tyskland, og ville i utgangspunktet bare støtte opp om republikken inntil England og Frankrike kom på banen. Støtten var imidlertid ikke gratis; den spanske gullreserven ble transportert til Moskva.

Kommunistene var klar over at de måtte sikre seg kontroll over hæren og politiet for å nedkjempe revolusjonen. Det var meningsløst å si til arbeiderne og bøndene at de måtte gi opp kollektivene og militsene om disse ordrene ikke kunne understøttes med makt. På grunn av russiske militærstøtte var det enkelt for kommunistene å sikre seg kontroll over forsvaret. Det var ikke på grunn av omfanget av militærstøtten, men heller fordi russerne var den eneste pålitelige kilden overhode. Prieto, ministeren for luftvernet og marinen, pleide å fleipe at han ikke var ”minister eller noe annet siden luftvernet ikke

adlyder meg. Luftvernministeren er den russiske generalen Duglas”

Militarisering

Kommunistene, med støtte fra andre i regjeringen, gjennomførte en militarisering av militsene. I stedet for arbeidermilitsene bygget de ut en regulær hær med offiserer, regimenter, påbudte salutter og forskjellige lønnsnivå. Militsene som nektet å underkaste seg forsvarsdepartementet (slik mange CNT og POUM militser gjorde) ble nektet våpen.

Den nye hæren var underlagt kommunistenes kontroll gjennom det Generelle Krigskommissariatet, et organ som skulle kontrollere hæren politisk gjennom utnevning av politiske kommissarer. De fleste kommissarer var stalinister og partiet hadde dermed anledning til å styre flyten av politiske aviser i hæren. CNT-aviser slapp ikke gjennom, og soldater hadde kun tilgang til kommunistenes aviser.

I tillegg til hæren, sørget kommunistene også for gjenoppbygningen av politistyrkene. Den forhatte Guardia Civil ble gjeninnført, nå under navnet Nasjonal Republikansk Garde. De paramilitære Asaltos ble introdusert, og hadde 28,000 rekrutter innen desember. Carabineros, en annen politistyrke med ansvar for å bevokte grensen, vokste fra 16 000 til hele 40 000 medlemmer. Carabineros var underlagt finansdepartementet, ledet av den kjente stalinisten Negrin. En funksjonær i finansdepartementet gjorde deres rolle klar: ”dere er statens vokter, og de visjonære som mener at en kaotisk situasjon... er akseptable tar fullstendig feil, siden Folkets hær, sammen med dere, vet hvordan dette skal forhindres”.

Staten ga seg selv et monopol på voldsbruk. Arbeiderpatruljene som hadde blitt startet i april ble avskaffet, og arbeidere ble beordret til å lever inn våpnene sine. De som nektet ble anklaget for å være

fascister. Det ble sagt at våpnene trengtes på fronten. Det var absolutt et behov for våpen ved fronten, men dette var egentlig bare et argument for å svekke og diskreditere arbeiderne. Politiet rådet jo over store mengder våpen selv. George Orwell observerte etter Maidagene i Barcelona at "Anarkistene var klar over at selv om de ga fra seg sine våpen ville PSUC uansett beholde sine, og etter at kampene endte var det akkurat dette som skjedde. I mellomtiden var det store mengder våpen som ble forbeholdt de "apolitiske" politistyrkene"¹.

Nasjonalisering og represjon

Nå begynte myndighetene å konsentrere seg om arbeiderkollektivene. Den 7. januar 1937 ble nedleggelsen av arbeidernes forsyningskommitéer kunngjort. Distribusjon av mat ble overlatt til CEPIC, noe som medførte knapphet og hamstring i et forsøk på å oppnå prisøkninger. For første gang i løpet av krigen var det sult i Barcelona, til tross for at det var rikelig med mat. Jordbrukskollektivene fikk skylden for dette, men det var kjent at medlemskap i PSUC ga sikker tilgang på mat.

De arbeidsplassen som nektet å innrette seg etter myndighetenes ønsker ble nektet kreditt. Banker var ikke blitt kollektivisert og staten hadde dermed et viktig våpen til rådighet. Nasjonalisering av viktige industrier ble gjennomført, angivelig fordi dette var nødvendig for å vinne krigen. I tillegg ble det hevdet at kollektivene var lite effektive og at hvert kollektiv kun var opptatt av sin egen profitt. Det var absolutt noen problemer, spesielt i de mer velstående kollektivene, men CNT jobbet for å forbedre koordinasjonen gjennom en demokratisk sosialisering av bedriftene. For å oppnå dette måtte den private eiendomsretten opphøre fullstendig. Hvis

¹ Homage to Catalonia, side 151

kommunistene ønsket å beholde sin oppslutning i middelklassen, måtte de forhindre dette.

På landet var det kun tillatt med kollektivisering av land som hadde tilhørt fascister. Jordeiere som hadde støttet republikken skulle få sine eiendommer og privilegier tilbake. Kommunistene viste hvor langt de var beredt til å gå da de erklærte Forsvarsrådet i Aragon ulovlig, etterfulgt av en regelrett invasjon. Hærens 11. divisjon, under ledelse av Lister, medlem i PSUC, konfiskerte jordbruksutstyr, jord, og såfrø. 30% av kollektivene ble knust, såingen ble avbrutt, og 600 CNT-medlemmer ble arrestert. Dette var selvfølgelig upopulært blant bøndene, som begynte å lure på hva de egentlig kjempet for. Slik desillusjonering bidro utvilsomt til kollapsen av Aragonfronten noen måneder senere. Lignende aksjoner ble også gjennomført mot kollektiv i Castile og Levant.

Enda mer illevarslende var den godt dokumenterte opprettelsen av fengsler under kontroll av GPU (datidens KGB). I følge Pravda, det russiske kommunistpartiets avis "utrensningen av trotskister og anarkosyndikalister [i Catalonia] har begynt; den skal gjennomføres med like mye energi som i Sovjetunionen" (desember 1936). Ifølge en russisk etterretningsagent, Krivitsky, hadde GPU "egne fengsel. De gjennomførte drap og kidnappinger. Rettsvesenet hadde ingen kontroll over GPU, og selv høytstående medlemmer av Caballero regjeringen fryktet dem. Sovjetunionen hadde fast grep om det republikanske Spania, som om det allerede var i Sovjetunionens besittelse".

Målet var å bli kvitt revolusjonære. Nin, lederen for POUM, og Camillo Berneri, en anarkist som var kritisk ovenfor CNT-ledelsen, ble myrdet av GPU. Berneri hadde skrevet en artikkel hvor han argumenterte at en revolusjonær krig måtte til for å bekjempe fascisten. Denne prinsippfaste holdningen kostet han livet.

To veier

To motstridende tilnærminger til kampen mot fascisme ble altså utformet. På den ene siden, som stalinistene og deres allierte argumenterte for, kunne man gjøre alt man kan for å få Frankrike og England til å intervenere, altså å kjempe som om det var snakk om en borgerkrig. Dette innebærer at revolusjonen får andreplass, og at enorme mengder våpen må brukes for å knuse kollektiviseringen og arbeiderbevegelsen. Med andre ord, la bønder og arbeideres interesser vike for Stalins internasjonale maktpill.

På den andre siden, kunne man kjempe for en revolusjonær krig, og la revolusjonær politikk bli drivkraften i motstanden mot fascistene. Gi jorda og fabrikken til de som arbeider der og gi arbeiderne i fascistkontrollerte områder en virkelig grunn til å yte motstand. Mange bønder levde i frykt for at stalinistene skulle knuse kollektivene deres. Hvis de faktisk hadde trodd på revolusjon hadde det gjort det mye vanskelig for fascistene å rekruttere sønnene deres som soldater. Man kunne ha henvendt seg direkte til arbeiderklassen i Europa, i stedet for stater som ikke brydde seg om spanske arbeidere i det hele tatt. Man kunne gitt Marokko uavhengighet og støttet opprør der. Bankene og gullreservene kunne gripes, og penger satt av til innkjøp av våpen.

Disse tiltakene kunne vært gjennomført. Det hadde ikke garantert noen seier, men et virkelig revolusjonært Spania kunne ha inspirert arbeidere i resten av Europa og blitt til en vendepunkt for Europa. I stedet falt Spania, og krigen ble en innledning til en verdenskrig. Folkefronten, siden den var basert på en allianse mellom klassene, ville ikke gjennomføre disse tiltakene. Arbeiderne måtte ha vært i full kontroll, noe som var fullt oppnåelig, spesielt i Catalonia. Regionale kongresser av arbeiderråd kunne ha erklært seg selvstendige og

kjempet en revolusjonær krig, ikke på vegne av en republikk, men for å frigjøre arbeiderne.

Men arbeiderne grep ikke makten, og ledelsen i CNT var av avgjørende betydning i denne utviklingen. De tok ikke makten, men foretrakk et samarbeid som etter hvert undergravde revolusjonen. I en slik situasjon finnes ingen middelvei; enten kantrere arbeiderne eliten og tar makten selv, ellers så tar eliten makten tilbake. Revolusjoner kan ikke stoppe halvveis, og CNTs samarbeid med myndighetene bidro til at arbeiderne tapte kampen.

IV - En ny revolusjon

Som tidligere nevnt er anarkister mot staten - alle stater, uansett om de er liberale demokratier, monarkier eller totalitære. Anarkister ser på staten (hæren, politiet, regjeringen og byråkratiet) som det organet den herskende klassen bruker for å beholde sin kontroll over flertallet av befolkningen. Sentralt i anarkismen er troen på at staten kan avskaffes og erstattes av et system av lokalsamfunns- og arbeiderråd. Delegater fra hver slik gruppe ville bli sent til regionale råd, som igjen ville sendt delegater til nasjonale råd og, etter hvert, til et internasjonalt råd. Delegatene måtte ha hatt klare mandater, og alle vesentlige beslutninger ville bli tatt av allmøter, ikke av delegaten.

Ofte oppstår slike råd spontant, f.eks. som organer for forsvar, som sovjetene¹ i den russiske revolusjon. Til å begynne med var de kun streikekomiteer, men de utviklet seg fort til å bli en basis et nytt samfunn kunne blitt bygd på Dette er en sentral tanke for anarkismen. Man kan ikke bygge et fritt samfunn på gamle strukturer, nye må dannes som kan representere produsentene direkte. Revolusjoner skjer ikke i regjeringer og storting, eller gjennom å forsøke å ta over det eksisterende samfunnsmaskineriet.

De rådene og kollektivene som oppsto under borgerkrigen i Spania var organene som revolusjonen kunne blitt bygget på. Men de måtte i så fall bringes sammen på regions- og landsbasis, sånn at arbeidere og bønder kunne gjort seg gjeldende og skjøvet regional- og sentralmakt til side. Dette ville ha betydd å nekte å dele makten med de resterende delene av overklassen, og det ville vært et stort steg mot å fullbyrde revolusjonen.

1 Sovjet er det Russiske ordet for arbeiderråd.

C.N.T

CNT avsto fra å gjøre dette. Etter 19. juli ble dens ledere i Catalonia kalt inn på kontoret til Luis Companys, Catalonias statsminister. I grove trekk fortalte han dem at det var de som kontrollerte regionen og at han ville være deres lojale tjener hvis de tok over. Lederne aviste dette. Isteden tok de til orde for dannelsen av "Den sentrale komité for anti-fascistiske militser". Dette var det første skrittet i samarbeidet. Alle partier inkludert republikanerne var representert i komitéen, og den eksisterte side om side med de catalonske styresmakter. Når CNT i september 1936 ble med i disse styresmaktene, ble komitéen i praksis tilsidesatt. I november ble i tillegg fire medlemmer av CNT med i regjeringen i Madrid, to av disse var også med i FAI.

Dette er langt fra hva som ble erklært i CNT-FAIs nyhetsbrev i september 1936. I en artikkel kalt Statsstyrets meningsløshet ble det skrevet at de ekspropriasjonene som fant sted, ville ipso facto lede til "oppløsningen av borgerskapet, som ville dø av kvelning". Men nå sluttets CNTs medlemmer seg til en regjering i nettopp denne tilstanden.

Flere grunner for dette er blitt framlagt. I praksis kan de oppsummeres i at man kjøpte argumentene angående Frankrike og England. Det ble sagt at hvis man utførte en sosial revolusjon, ville den bli knust, og ingen våpen ville bli gitt dem av vestmaktene (våpnene kom uansett aldri!). De hadde bestemt seg for at det å vinne krigen og det å gjennomføre revolusjonen var to forskjellige ting, og at krigsseier måtte komme først. Dette førte til at de samarbeidet i en bred anti-fascistisk front: "...for å vinne krigen og redde vårt folk og verden, er de [CNT] beredt til å samarbeide med et hvert styrende organ,

enten det kalles et råd eller en regjering.”¹

En annen oppgitt grunn var at CNT ved å gå inn i regjeringen kunne trygge de seire man allerede hadde vunnet. De kunne ”regulere Spanias politiske liv ved gi rettslig legitimitet til de revolusjonere komitéene.”² Det ble til og med sagt at de deltok i regjeringen kun for 11 tekkes det internasjonale samfunn; revolusjonen ville fortsette, skjult av de legale styresmaktene.

På grunn av dette ble det anti-fascistiske samholdet opprettholdt, og alt som truet dette ble undertrykt. Regjeringen visste at det var nyttig å ha CNT representert, det fungerte som et ekstra middel for å kontrollere massene. Men det må påpekes at beslutningen om å slutte seg til regjeringen ble tatt av nasjonalkomitéen uten at den konsulterte med medlemsmassen. Dette var et klart brudd med tradisjonen. At det var nødvendig å handle øyeblikkelig, var grunnen lederskapet ga for dette.

Maidagene

Rollen CNT spilte i regjeringen ble tydelig demonstrert av det som er blitt hetende ”maidagene”. Den 3. mai 1937 forsøkte tre lastebillass med politi, under ledelse av stalinisten Rodriguez Salas, kommissær for offentlig orden, å ta over telefonsentralen i Barcelona, som hadde vært kontrollert av en samlet CNT-UGT komité siden krigsutbruddet. Tok de bygningen fra arbeiderne ville de ta fra dem kontrollen over telefonsystemet. Telefonistene hadde fått med seg hva som var i gjære ved å tyvlytte på samtalene til ministre fra regjeringen. Dette var også begynnelsen på regjeringens forsøk på

1 Fra CNT, avis for CNT i Madridregionen, 23.oktober 1936

2 Juan Lopez, handelsminister fra CNT

å okkupere alle de strategiske punktene i byen, slik at de kunne gjennomføre et direkte militært angrep på den. Politiet tok første etasje ved hjelp av overraskelsesmomentet, men kom ikke lenger. Så begynte skuddvekslingen. Nyheten spredte seg som ild i tørt gress og i løpet av timer hadde CNT-FAIs lokale forsvarskomiteer begynt å bevæpne seg og bygge barrikader. POUM støttet dem, og snart kontrollerte arbeiderne det meste av byen. Regjeringen kontrollerte kun de sentrale områdene, som lett kunne tas. I andre områder av Catalonia ble sivilforsvar avvæpnet og PSUC-kontorer ble overtatt som et "preventivt middel". Det var ingen skuddvekslinger den første natten, og i løpet av den andre dagen spredte arbeiderne barrikadene lenger inn i forstedene. Frihetlig Ungdom (FIJL) var også involvert. Arbeiderne hadde kontroll og kunne lett tatt over, men det kom en ordre fra Casa CNT (hovedkvarteret) som forbød aksjoner og beordret barrikadene forlatt. Ledelsen i CNT gikk så inn i forhandlinger med regjeringen, noe som ga regjeringstyrkene tid til å forsterke bygninger og befeste kirketårnene. Hele tirsdag 4. mai appellerte CNTs regionalkomiteé over høytalere til å demontere barrikadene, og dra tilbake til arbeidet. Mens høytalerne skrek i gatene foregikk forhandlingene, og nye appeller kom inn til Casa CNT fra andre arbeidssentra som var kommet under angrep. CNTs ministre ble innkalt fra Valencia (der det sentrale maktapparatet var) for å appellere ytterligere til arbeiderne.

Forhandlingene som pågikk førte ikke til noe når det gjaldt telefonsentralen. Arbeiderne ble beordret vekk fra barrikadene og dessverre adlød de. Torsdag 6. mai ble bygningen forlatt og PSUC tok den over. De tok også jernbanestasjonen, som hadde vært under CNTs kontroll, samme dag. Slike ting skjedde over hela Catalonia.

Fem tusen republikkgardister ankom fredagen fra Valencia og represjonene som fulgte var alvorlige. Maidagene etterlot 500 døde

og 1 100 sårede. Hundretalls fler ble drept under ”opprydninger” i ukene som fulgte.

Det var etter maidagene at kontrollen over den sivile orden flyttet seg fra Catalonia til Valencia, og at Catalonias autonomi opphørte. CNT-ministerne ble avsatt sammen med Francisco Cabbellero: Den nye regjeringen var tydelig kontrollert av stalinister. CNT-ministrene hadde tjent sin funksjon og var nå overflødige. Kontrarevolusjonen brøt nå for alvor ut, med erklæring etter erklæring som undergravde de revolusjonære komitéene. Dette var nå mulig fordi revolusjonens grunnstein - de catalonske arbeiderne - var blitt knust.

Durrutis venner

Under maidagene trådte et alternativ til den politikken CNTs nasjonalkomité førte frem, i form av Durrutis Venner. Denne gruppen ble dannet i mars 1937, og besto av CNT-militser som protesterte mot militariseringen av militsene. De tok navnet etter aktivisten Buenaventura Durruti som hadde ledet Durrutikolonnen, og forsvart den sosiale revolusjonen til det siste. Når det ble foreslått for ham at CNT skulle bli med i regjeringen for å legalisere det revolusjonen hadde oppnådd, svarte han: ”Når arbeiderne eksproprierer borgerskapet, når man angriper utenlandskeid eiendom, når offentlig orden er i arbeidernes hender, når militsene er under fagforeningskontroll, når, faktisk, man er i ferd med å lage en revolusjon fra bunnen opp, hvordan er det da mulig å gi den en legal basis?”

I mars uttalte Jaime Balius, en av de ledende aktivistene i Durrutis Venner, at ”Vi anarkister har kommet til grensen for hva vi kan gi av konsesjoner... ikke enda et skritt tilbake. Det er handlingens time. Redd revolusjonen. Hvis vi fortsetter med å overgi våre

posisjoner er det ingen tvil om at vi om kort tid vil overveldes. Det er av denne fundamentale grunnen at det er nødvendig å utvikle en nyorientering i vår bevegelse.”

Med denne nye retningen mente han en slutt på den avpolitisert anarkisme. ”For å slå Franco må vi knuse borgerskapet og deres stalinistiske og sosialistiske allierte. Den kapitalistiske staten må knuses, og det må opprettes arbeidermakt basert på komitéene til den vanlige arbeider på gulvet. Apolitisk anarkisme har feilet.”

Under maidagene agiterte de for å sette opp en revolusjonær junta. De ønsket også avvæpning av politiet, sosialisering av økonomien og oppløsning av partiene som hadde vendt seg mot arbeiderklassen. Det de ba om var i praksis arbeidermakt. De oppfordret arbeiderne til å bli på barrikadene inntil Catalonia var under deres kontroll. Torsdag 6. mai sendte CNTs regionale komité ut en erklæring som tok avstand fra Durrutis Venner, og som kalte dem provokatører. Samme dag sendte Durrutis Venner selv ut en pamflett som gikk kraftig til angrep på CNTs lederskap, og mente at en revolusjons mulighet hadde gått til spille. Innen slutten av mai var Durrutis Venner blitt kastet ut av CNT. Kontorene deres ble tatt over av politiet og organisasjonen ble forbudt.

Junta

Noen stusser sikkert på hvorfor Durrutis Venner som anarkister gikk inn for en ”junta”, og lurer på hva de la i det begrepet? I deres pamflett Mot en ny revolusjon, som de ga ut i 1938, presenterte de idéene bak denne juntaen. De beskrev det selv som en liten variasjon av anarkismen. ”Organisasjonen vil organiseres som følger: medlemmer av den revolusjonære juntaen skal velges ved demokratisk avstemning i fagforeningene. Man skal notere seg

hvor mange kamerater som er ved fronten. Også disse må ha rett til representasjon. Det skal holdes gjenvalg over postene regelmessig, så ingen blir for komfortable der. Og fagforeningens masse møte vil utøve kontroll over juntaens aktiviteter.”

Det var ikke et selvoppnevnt lederskap, men heller et demokratisk organ som arbeiderne kunne drive samfunnet og fullføre revolusjonen gjennom. Det skulle ikke være noen representasjon for organisasjoner som ikke tilhørte arbeiderklassen og politiske partier. Dette var et langt stykke fra Lenins idé om et proletariats (les: partiets) diktatur, som fikk så katastrofale følger i Russland.

Durrutis Venner var et brudd med den tradisjonelle apolitiske holdningen til CNT. De mente at statsmakten ikke ville forsvinne av seg selv, men at den måtte knuses og erstattes av arbeiderrådsmakt. De godtok at revolusjoner var totalitære så lenge ”Det som skjer er at de forskjellige aspektene ved revolusjonen blir progressivt taklet, men med den forutsetning at klassen som representerer de nye tings orden, er den med mest ansvar.”

De forsto defektene ved syndikalisme. Ingenting kan tas fra CNT når det kommer til militarisme, de vanlige medlemmene rev bokstavelig talt ned kapitalismen og satte arbeider- og bondekollektiver i dens sted. De kjempet heroisk i militsene og medlemmer av CNT overgikk alle med sin taperhet.

Men på grunn av deres apolitiske holdning etter at fabrikker og land var tatt over, visste de ikke hva man så skulle gjøre. For dem skulle staten ha død en ”naturlig død”. Men det gjorde den ikke. Selv om CNT hadde flotte visjoner om hvordan den anarkistiske fremtiden ville se ut, og nødvendigheten av at arbeiderne selv lager revolusjonen, klarte de ikke skape en kobling mellom den

revolusjonære situasjonen de befant seg i, og målet: frihetlig kommunisme. Som Durrutis Venner uttalte: "Vi (CNT) hadde ikke noe konkret program. Vi ante ikke hvor vi var på vei. Vi hadde nok av flotte formuleringer, men når alt er sagt og gjort så visste vi ikke hva vi skulle gjøre med arbeidermassene våre, eller hvordan vi skulle gjøre de folkelige utgøttelsene effektive." De mente CNT burde ha "tatt førerretet i landet, og levert et coup de grace til alt som var reaksjonært og arkaisk."

Dette forsto ikke CNT, som så på det som et valg mellom demokratisk samarbeid eller et "anarkistisk diktatur". Garcia Oliver, en av ministerne til CNT og medlem av FAI, sa "CNT og FAI gikk inn for samarbeid og demokrati, og avviste revolusjonær totalitarisme som ville ledet til kvelningen av revolusjonen ved et anarkistisk og føderalistisk diktatur." De var ikke komfortable med å ta styringen, men det var aldri et spørsmål om "anarkistisk diktatur", men heller om å skape nye institusjoner de revolusjonære massene kunne øve makten sin over. Syndikalismen så det ikke slik siden den hevder fagforeningene (for eksempel CNT) er basisen for det nye samfunnslivet.

Fordi staten ikke døde følte CNT at de måtte delta i den for å ha noe makt. De endte med å konkludere at det var den eneste måten de kunne ha innflytelse på. Noen gikk lenger og kom med vrøvlete påstander kun for å legitimere deltagelsen. For eksempel "I talende stund er regjeringen, som det instrumentet som kontrollerer statens organer, ikke lenger en struktur som deler samfunnet inn i klasser. Og begge vil undertrykke folket i enda mindre grad nå som CNT har intervenert."¹

1 *Solidaridad Obrero*, November 4th 1936

Alternativ

Durrutis Venner var et uttrykk for motstanden mot denne tenkningen. Ikke bare i deres avis "Venner av Folket", men også i talløse andre CNT-publikasjoner, og i UGT, POUM og FIJL, kan man finne denne motstanden. Men det må sies at det meste ikke kom klart til uttrykk før det allerede var for sent. Durrutis Venner hadde ikke nok tid til å overbevise massene, og de så behovet for en regruppering for å kunne utfordre CNT-lederskapet: "Fortroppen, dvs. de revolusjonære aktivistene, Durrutis Venner, POUM og FIJL må reorganisere seg for å utarbeide et program basert på proletariatets revolusjonære."

Her ser vi gjenkjennelsen av det nødvendige i at en liten gruppe organiserer seg for å lede massene. Ikke som allvitende herskere, men som et idéenes lederskap. Noen som har en forståelse av hva som tidligere har gått galt og for hva som må gjøres fremover. At Durrutis Venner ikke satte seg selv som allvitende herskere går fram av deres forslag om en junta.

Den spanske revolusjonen diskrediterer ikke anarkismen. Om noe så demonstrerte den, lenge før Polen, Tsjekkoslovakia og Ungarn, det falske i stalinismen og Russlands statskapitalisme. Aktivitetene til Stalinistene var langt fra hva man kunne forventet av ekte sosialister.

På den annen side kastet de anarkistiske massene seg inn i en kamp mot fascismen og dens årsak: kapitalismen. Dessverre ble ikke revolusjonen fullført, CNTs lederskap holdt den tilbake. Deres handlinger belyser faktisk hvilken innflytelse makt har, selv om man kaller seg anarkist. Den spanske revolusjon har slik gitt viktige lærdommer for anarkister. Den viste syndikalismens

utilstrekkelighet, nødvendigheten av politisk anarkisme og en anarkistisk politisk organisasjon. Vi må forstå at staten og politisk makt ikke dør ut av seg selv, men aktivt må brytes ned.

Framfor alt demonstrerte den spanske revolusjonen hva vanlige kvinner og menn kan oppnå i de rette omstendighetene. Neste gang du hører noen si at arbeidere er dumme, og ikke kunne tatt over driften av samfunnet, vis til Spania. Vis dem hva arbeidere og bønder (som i stor grad var analfabeter) gjorde. Fortell dem at anarkisme er mulig.

Appendiks

Ordliste

CNT (Confederacion Nacional del Trabajo):

Anarko-syndikalistisk arbeiderforening, stiftet i 1911. Foreningen var den mest militante av de større fagforeningene, og baserte seg på anarkistiske og revolusjonære syndikalistiske ideer.

FAI (Federacion Anarquista Iberica):

Løs føderasjon av anarkistiske grupperinger i Spania og Portugal, stiftet i 1927. Deres hovedmål var å forhindre at reformistiske tendenser innad i CNT fikk overtaket. FAI mente at en liten revolusjonær organisasjon kunne inspirere andre til å gjøre opprør.

FIJL (Federacion Iberica de Juventudes Libertarias):

Anarkistisk ungdomsorganisasjon.

Durrutis Venner:

Venstreopposisjonell gruppering innen CNT, FAI, og FIJL, stiftet i 1937. Durrutis Venner motsatte seg CNTs deltagelse i regjeringen og argumenterte for at den eneste måten å bekjempe Franco var en fullverdig sosial revolusjon. Grupperingen var oppkalt etter en berømt anarkistisk militsaktivist, Buenaventura Durruti drept i november 1936.

Mujeres Libres (Frie Kvinner):

Anarkistisk kvinneorganisasjon.

PCE (Partido Comunista de España):
Stalinistisk kommunistparti, stiftet i 1921.

POUM (Partido Obrero de Unificacion Marxista):
Anti-stalinistisk kommunistparti, stiftet i 1935 av trotskister og andre dissidenter innen PCE. Den kjente forfatteren George Orwell kjempet i POUM-militsen.

PSOE (Partido Socialista Obrero Español):
Sosialdemokratisk parti stiftet i 1879. Omtrent som Det Norske Arbeiderparti.

PUSC (Partido Socialista Unificado de Cataluna):
Det catalanske motstykke til PCE.

Det Republikanske Parti:
Progressivt parti stiftet i 1934. Besto stort sett av radikalere og liberale fra middelklassen.

UGT (Union General del Trabajo):
Sosialistisk fagforening, knyttet til PSOE

Kronologi

	1931
April	Republikken blir kunngjort. Alfonso III går i eksil.
Juni	Valg av republikans/sosialdemokratisk regjering.
	1932
November	Valgseier for høyresiden, starten på <i>Bienno</i>

Negro.

1934

Oktober Forente, men isolerte arbeideropprør i Asturias knust av hæren.

1935

Juni Kominterns 7. kongress går inn for folkefrontstrategien. Dannelsen av en folkefront foreslått av PCE.

1936

Januar Folkefront dannet av republikanere, sosialister, kommunister, UGT, POUM og det ørlille syndikalistpartiet.

Februar Folkefronten vinner valget.

April Sosialistiske og kommunistiske ungdomsorganisasjoner går sammen og danner JSU, som kommer under stalinistisk kontroll.

Mai CNT-kongress i Saragossa.

Juni Folkefrontregjering valgt i Frankrike. Franske arbeidere setter i gang streiker og fabrikkokkupasjoner.

17. - 20. juli Francos militære opprør begynner i Marokko. Borgerkrigen starter.

18. juli Diego Barrio (Republikanske union) blir statsminister.

19. juli Barrio går av. Jose Giral (venstrerepublikaner) blir statsminister. Militæropprøret beseiret i Barcelona.

20. juli Militæropprøret beseiret i Madrid. Komitéen for anti-fascistiske militser dannet i Barcelona.

24. juli Catalansk militskolonne drar mot Aragon.
4. september Giral-regjeringen faller. Largo Caballero (Sosialistpartiet) danner ny regjering.
26. september CNT går inn i generalitat (De catalanske myndighetene).
30. september Et dekret militariserer militsene, dannelsen av folkehæren.
12. oktober Første russiske hjelp ankommer.
4. november CNT går inn i regjeringen.
6. november Regjeringen flykter fra Madrid til Valencia.
20. november Durruti dør i forsvaret av Madrid.
- Desember Blandede brigader organisert av den nye folkehæren.
17. desember POUM kastet ut av generalitat.
23. desember Folkelig støtte tvinger regjeringen til å anerkjenne Aragonrådet.

1937

5. - 24. februar Slaget ved Jarama, hvor francoistenes forsøk på å ta Madrid fører til tusenvis av døde på begge sider.
3. - 7. mai Maidagene i Barcelona. Kommunist- og regjeringstyrker konfronterer POUM og anarkistene. Venner av Durruti gir ut litteratur som argumenterer for en revolusjonær junta dannet av delegater fra arbeiderne. Republikkgardister invaderer Catalonia.
17. mai Ny regjering dannet av Dr. Juan Negrin (medlem av sosialistpartiet, men sympatisk til kommunistene).
16. juni POUM blir forbudt og dens ledere arrestert.
10. august Regjeringstropper ledet av general Lister

invaderer Aragon. Aragonrådet blir oppløst og kollektivene knust. (Dette bidrar til kollapsen av Aragonfronten i mars 1938.)

1938

- 3. april Francos tropper når grensen til Catalonia.
- 14. april Den republikanske sonen delt i to.
- 24. juli Folkehæren starter Ebro-offensiven.
- 26. november Ebrokampen slutter med at folkehæren må trekke seg tilbake.

1939

- 26. januar Barcelona faller.
- 5. februar Politikere fra regjeringen begynner å flykte til Frankrike.
- 10. februar Catalonia er fullstendig erobret.
- 27. mars Madrid faller.
- 1. april: Borgerkrigen er over.

I 1936 gjorde deler av militæret, under kontroll av fascister og konservative, opprør mot den folkevalgte spanske regjeringen. Regjeringen selv var tafatt, men folket organiserte seg øyeblikkelig. De forsvarte seg mot opprøret og omorganiserte samfunnet gjennom direkte-demokratiske råd.

Under borgerkrigen og den sosiale revolusjonen som ble gjennomført i perioden 1936-1939, klarte helt vanlige folk å ta kontroll over arbeidsplassene, nabolagene, og tilværelsene sine, og man så kimen til et helt nytt type samfunn. Allikevel endte bøndene og arbeidernes kamp i nederlag. Hvordan skjedde dette?

Hefteserien "*Når folket tar makten*" tar for seg historiske arbeideropprør, drøfter hva som har gått galt og hva frihetlige sosialister kan lære av disse hendelsene.

Motmakt